

Zvezda, Trg osvoboditve, Kazina

Zvezda in Trg osvoboditve, kdo ju ne pozna. Pa ju res? Dolge zgodovine ne pišejo le gradovi in palače, tudi mestni trgi jo imajo. Trg osvoboditve se je pred nekaj leti imenoval Trg revolucije, še malo nazaj pa Kongresni trg. In tega Kongresnega trga se ne moremo in ne moremo odvaditi, tako kot Šentpeterske ceste ali starih dinarjev. Še vedno nam rad uide z jezika. Table z imeni ulic je lahko zamenjati, spomin pa se krčevito oklepa starih. Zdaj, upam, v starem delu mesta »vprašljivih« ulic ni več in nam bo s preimenovanji prizanešeno.

A tudi Kongresni trg ni nosil tega imena od pamtiveka. Še prej so mu rekli »jama«. Tu je v rimskih časih teklo severno obzidje in ob njem obrambni jarek. Ta jarek pa je bil prav trdovraten, več kot tisoč petsto let se je boril z zobom časa. Korito, ki se je vleklo od Nunske cerkve proti Ljubljani, je popolnoma zravnil šele Plečnik v tem stoletju. Tako je za njim izginila še zadnja sled. Na Emona pa nas še vedno spominjata kip Emonca in pa severna vrata (porta pretoria), kjer je zdaj galerija Emonska vrata. Pozlačen bronast kip so našli ob gradnji Kazine, original je na varnem v muzeju, kopija pa stoji v Zvezdi.

Tam, kjer je zdaj park Zvezda, je bil v srednjem veku vicedomski vrt in potem več kot dve stoletji kapucinski samostan. Stavbo, ki je stala v vogalu nasproti današnje Matice, so podrli šele 1817. Zaradi bližajočega se kongresa so začeli urejati park in že takrat je dobil obliko zvezde z osmimi kraki. Leta 1821 je bil v Ljubljani kongres Svete aliance in presvitlem cesarjem v čast in slavo so uredili tudi trg – od tod tudi ime Kongresni trg – in tod prirejali vojaške parade. Zakaj so se avstrijski cesar Franc I., pruski knez, ruski car Aleksanderin neapeljsko-sicilski kralj Ferdinand zbrali v Ljubljani? Pripraviti so želeli vrnitev neapeljskega kralja na prestol, revolucija leta 1820 ga je namreč strmoglavila.

Sredi Zvezde je dolgo stal kip generala Radeckega; njemu je za zasluge v boju z Italijani cesar poklonil tudi Tivoljski grad. Ob prevratu so kip odstranili. Šele več desetletij kasneje se je pojavil nov kip, mogočen konjenik, Aleksander I.

In kakšna je bila sicer Zvezda med obema vojnama? Poti so bile peščene, senco so jim dajali stoletni kostanji. V vogalu nasproti Kazine je stal paviljon za godbo, ki je igrala vsako nedeljo dopoldne. Takrat je šla Ljubljana, staro in mlado, na promenado. Ta vogal je bil z nizko leseno ograjo ločen od ostalega parka, postavljeno je bilo nekaj mizic in natakariji so s pladnji švigali čez cesto iz kavarne Zvezda.

Kazina, rdeče rumena zgradba z velikim balkonom, zdaj ne kaže nič kaj ugledno lice. Zgradilo jo je društvo Kazina v klasicističnem slogu leta 1837. To društvo je imelo sicer lepo spisana, demokratična pravila, a je bila v njem le smetana meščanstva. Nekaj let je bil vanj včlanjen celo France Prešeren, menda je tu videval Julijo. A v Nebeški procesiji je vzel na piko tudi Kazino in njeno družbo:

**Zidat' vdihne jim kazino,
kaj da je ime pove,
žensko, moško tam mladino
z materami vred kaze.**

Kazina, ki je pozneje postala zbirališče ljubljanskega nemštva, je po prvi svetovni vojni prišla v roke gostilničarju Krapežu, zavednemu Slovincu, nekdanjemu lastniku Narodne kavarne. Obnovil jo je in preuredil, njegov vrt je bil menda najlepši v Jugoslaviji. Divil se je nad njega lepoto tudi prenekateri tujec. Na vogalu je uredil Kavarno Zvezda. Tam so sedaj arkade, saj je ob širitvi Titove ceste zmanjkalo prostora za pešce. V Kazini se je obdržala le še ena več kot stolena tradicija. Tudi dandanes se tu pleše, tod domuje Študentki plesni klub Kazina. Po vojni,

Trg osvoboditve – nekdanji Kongresni trg – kakršnega vidimo danes

dokler ni bila zgrajena palača na Subičevi, je tu zasedala slovenska ljudska skupščina.

V Zvezdi je torej kralj leta 1940, po šestih letih priprav, zajezdil konja, pa ne le to. Arhitekt Plečnik je že prej uredil Kongresni trg, ga zravnil in tlakoval, po sredi pa je v osi od Nunske cerkve do Filharmonije postavil 6 luči na stebrih. V Zvezdi so tik pred drugo svetovno vojno ob nemalo hude krvi stare kostanje zamenjale platane, ob robovih je postavil konfine – betonske stebričke. Močno je poudaril pot, ki teče sredi parka, vzporedno s Titovo. Tu je namreč stal tudi kip in Plečnik je želel ustvariti os, ki bi se iz Vegove in čez Zvezdo nadaljevala v dvorišča skoraj do Čopove. Desno od Kazine bi postavil propileje, za njimi pa ustvaril veličasten trg.

Tudi drugod po Ljubljani zanikrna dvorišča, natrpana z barakami, drvarnicami, garažami in drugo navlako še vedno kar kličejo po pošteni metli. Kako mirne in dragocene površine bi se nam odkrile sredi mesta. A kaj, ko je dobra volja le na eni strani. Lastniki o odstranitvi seveda še slišati nočejo.

Zgodbe o kipu še ni konec. Prišla je vojna in Italijani so ga odstranili in pretopili. Zamenjala naj bi ga ogro-

mna fontana, narejena po fašističnih vzorih. Načrti so na srečo ostali v predalih. Po vojni, ko je bilo priključeno Slovensko Primorje, so sem potavili sidro, znak, da smo postali pomorski narod. Tu je zdaj zbirališče starih in mladih – in golobov. Zožali in tlakovali so poti, prej so bile peščene in mnogo širše, tako, da sta se po sredi vsake vlekli še dve vrsti dreves.

Kongresni trg je bil trg v pravem pomenu besede in je ljudi kar klical, naj se tu zbirajo. Ob kapitulaciji Avstroogrske je bila tod leta 1918 velika manifestacija, med vojno so pred Kazino dvakrat demonstrirale slovenske žene. Ob osvoboditvi, 10. maja 1945 se je tu zbrala množica, da bi pozdravila prvo narodno vlado. V imenu Ljubljancanov je govoril naš drugi veliki poet, Oton Župančič. Poleti istega leta so Ljubljancani sprejeli tudi predsednika Tita. Tem dnem v spomin je sedaj ime trga, tu je cilj Pohoda po poteh okupirane Ljubljane.

Razen teh svetlih trenutkov, ko ga še napolnijo ljudje, trg zdaj ni več trg, je le še parkirišče, nepregledno polje pločevine. Kajti trg je srce mesta, sem se stekajo, tu se spet razlijejo naše poti. Pravi trg utripa, živi, ta pa je mrtev.

BREDA OGORELEC

DOBER DAN, NAŠ OBČAN

Politiki, pojdite spet med ljudi

Angelca Zupančič, ki ima za seboj več kot štirideset let družbenopolitičnega dela, se bo še najraje razgovorila o mladih. Pa ne o svojih sinovih ali vnukih, marveč o naši mladini sploh, kajti svet stoji na mladih in mladim moramo zaupati, poreče.

»Oprekamo jim, da hlepijo za materialnimi dobrinami, da ne poznajo tovarštva, kakršnega smo skovali v revoluciji, da radi posnemajo frazerstvo, namesto da bi se posvetili konkretnemu delu in podobno. Samo, prosim vas, ali teh mladih nismo vzgojili mi sami? Iščimo torej krivca kar med nami. No, kljub temu pa je mladina dobra, veliko se uči in če bi prišlo do najhujšega, bi brez oklevanja zgrabila za puške, kot smo to storili mi,« se je razgovorila, kajti njena revolucionarna preteklost jo je dodobra utrčila in kljub neprijetnim dogodkom, ki so ji prinesla tudi razočaranja, je polna optimizma, volje, novih zamisli. Na primer:

»Naša mladina je precej obremenjena, vsak je včlanjen v mladinsko organizacijo bodisi v šoli bodisi v delovni organizaciji, zato so mladinske organizacije po krajevnih skupnostih odveč, dovolj bi bili aktivni, ki bi jih sklicali občasno, za konkretne naloge,« je dejala kot odlična poznavalka razmer v krajevnih skupnostih, v katerih, kot je rekla nekoliko zagrenjeno, delajo v glavnem upokojeanci.

– Zakaj je temu tako?

»Mlajši ljudje so pre zaposleni, razen tega se, na žalost, otepajo zadolži-

tev. Volja do kolektivnega dela je preteklost, vsak se najraje zapira med štiri stene, razen tega jih ni mogoče politično vzdramiti s praznimi frazami. Današnje družbenopolitično delo ni več preprosto, marveč sila zapleteno, zahtevno, kajti zapleten je tudi naš sistem, ljudje pa večinoma šolani, razgledani.«

Z mnogimi zadolžitvami vpeta v naš sistem vidi marsikaj, česar drugi ne opazi. V SZDL občine Center dela kot sekretarka kadrovske koordinacije, kot sekretarka volilne komisije, zatem v odboru za vprašanja naših delavcev v tujini, nadalje je sekretarka žirije za priznanja OF, članica predsedstva krajevnih SZDL pa članica splošne delegacije v krajevni skupnosti Kolodvor in kot borka iz leta 1941 tudi članica komisije za vprašanja borcev NOB v naši občini. No in na vprašanje, kaj jo najbolj jezi, bo kar izstrelila:

»Forumsko delo! Ljudje so željni lepih besed, konkretnih pogovorov z odgovornimi ljudmi. Potem jim je lažje in odpade potreba po zabavljanju za vogalom. Zato bi morali politiki več med ljudi, v bazo, kot pravimo. Žom tudi konkretna: občinski komitei ZK skliče sestaneke sekretarjev in

med seboj potem meljejo, namesto da bi šli na sestanke osnovnih organizacij ZK. Tudi z mladino ni nič drugače: vodstvo je precej oddaljeno od mladine same, ker se gredo visoke politike in nalagajo zadolžitve starejšim, namesto da bi šli med mladino in se pogovarjali o vprašanjih, ki mladino tarejo. S frazami ni mogoče reševati, denimo, brezposelnosti mladih, pojave alkoholizma, mamil in drugih težav!«

S tem je spet opozorila, kako zapleteno je danes delo z ljudmi, ker ga zapletamo tudi sami.

In ko se pogovor naprej vrti o napakah, ki jo težijo, se Angelca Zupančič z nasmehom na ustih povrne spet nazaj, ko je bila sama mlada in mladinska aktivistka. Za svoja najsrečnejša leta takoj določi prva povojna leta:

»To so bili prečudoviti časi,« je rekla z vzdihom nostalgije. »Vse okrog nas je vrelo od razpoloženja, veselja, volje, da zgradimo svojo domovino. Nihče ni vprašal za plačilo, takrat se je samo delalo, pri tem pa kovalo tovarštvo, bratstvo, prijateljstvo, kajti razlik med mladimi ni bilo, vsi smo bili enako revni, a tudi enako srečni. Ne morem zahtevati, da bi mladi delali tako, kot smo mi, vendar bi se morali bolj kot se sicer posvetiti kolektivnemu delu. Ni dobro, če vsak sam zase bije bitko proti napakam, proti birokraciji, proti forum-

Angelca Zupančič

skemu delu. V kolektivu je moč, je sloga, je tovarštvo,« je modrovala Angelca Zupančič brez kakršnekoli patetike, kajti to je sila miren, priazen in delaven človek.

Predvsem pa je polna življenja in volje, ki je niti »politične klofute«, kakor je dejala, niso mogle ubiti. »A klofute«, je rekla spravljivo, »so del življenja. Mene so vedno samo stregnile, ne pa zlomile.«

A. ADAMIČ